

แนวทางการนิเทศการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาตามความคิดเห็น
ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Guidelines for Instructional Supervision in Educational Institutions
according to the Opinions of Graduate Students in Educational
Administration, Pibulsongkram Rajabhat University

ณิรดา เวชญาลักษณ์¹ นิคม นาคอ้าย² นงลักษณ์ ใจฉลาด³ และจารุวรรณ นาทัน⁴
Nirada Vechayaluck¹ Nikom Nakai² Nonglunk Jaichalad³ and Jaruwat Natun⁴

Received: April 15, 2025

Revised: October 22, 2025

Accepted: October 22, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการนิเทศการจัดการเรียนการสอน และ 2) ศึกษาแนวทางการนิเทศการจัดการเรียนการสอน เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการนิเทศการจัดการเรียนการสอน ประชากรคือนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จำนวน 90 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน ได้จำนวน 73 คน และใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือคือ แบบสอบถามประมาณค่า 5 ระดับ มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.8-1.0 และมีค่าความเชื่อมั่นอยู่ในระดับ 0.908 สถิติที่ใช้ คือ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาแนวทางการนิเทศการจัดการเรียนการสอน กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ นักศึกษาปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จำนวน 10 คน เป็นผู้บริหารสถานศึกษา หรือเป็นศึกษานิเทศ เครื่องมือคือแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพการนิเทศการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาใน

¹⁻⁴ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม; Pibulsongkram Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: nirada_17@hotmail.com

ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการเรียนรู้แบบผสมผสาน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านการสอนงานและระบบพี่เลี้ยง และ 2) แนวทางการกำหนดบทบาทและหน้าที่ของครูพี่เลี้ยงอย่างชัดเจน กำหนดเป้าหมายแนวทางการนิเทศ การติดตาม ประเมินผล นำผลการประเมินมาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างครู นักเรียน และบุคลากรภายในสถานศึกษา วิเคราะห์ผลสะท้อนการปฏิบัติงาน ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยี ใช้นวัตกรรมการสอน แพลตฟอร์มดิจิทัล จัดหาอุปกรณ์และเทคโนโลยีที่ทันสมัย

คำสำคัญ: การนิเทศ, การจัดการเรียนการสอน, บัณฑิตศึกษา

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the current state of instructional supervision; and 2) to study guidelines for instructional supervision. This was a mixed-methods research. Step 1: Study the current state of instructional supervision. The population consisted of 90 graduate students in Educational Administration, Faculty of Education, Pibulsongkram Rajabhat University. The sample size was determined using the Krejcie-Morgan table, resulting in 73 participants, selected via simple random sampling. The research instrument was a 5-level Likert scale questionnaire with an IOC value between 0.8-1.0 and a reliability coefficient of 0.908. Statistical analysis included mean and standard deviation. Step 2: Study the guidelines for instructional supervision. The informants were 10 doctoral students in Educational Administration, Faculty of Education, Pibulsongkram Rajabhat University, who were either school administrators or educational supervisors. The research instrument was a structured interview guide, analyzed using content analysis. The research findings revealed that 1) the overall state of instructional supervision in educational institutions was at the highest level. The aspect with the highest average score was blended learning, and the aspect with the lowest average score was mentoring and coaching systems; 2) the guidelines clearly defined the roles and responsibilities of mentor teachers, set goals for supervision, monitoring, and evaluation, continuously used evaluation results for improvement, held meetings to

exchange ideas among teachers, students, and personnel within the educational institution, analyzed feedback on performance, promoted the use of technology, employed innovative teaching methods and digital platforms, and provided modern equipment and technology.

Keywords: Supervision, Instructional Management, Graduate Studies

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยี และสังคมที่มีความซับซ้อนมากขึ้น การเรียนรู้ต่าง ๆ มีการขับเคลื่อนด้วยสื่อที่ทันสมัย สามารถเรียนรู้ได้หลากหลายรูปแบบ ในภาคการศึกษาจึงต้องมีการปรับระบบการเรียนรู้ควบคู่ไปกับการใช้สื่อเทคโนโลยีให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาต้องเรียนรู้กระบวนการใหม่ ๆ ที่จะทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะและสมรรถนะที่เหมาะสมกับโลกยุคใหม่ ซึ่งในปัจจุบันมีวิธีการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น วิธีสอนแบบโมเดลชิปปา วิธีสอนแบบโครงงาน การจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการสืบเสาะหาความรู้ วิธีสอนแบบวิทยาศาสตร์ วิธีสอนแบบปฏิบัติการหรือการทดลอง และวิธีการสอนแบบ Active Learning ครูต้องยึดหลักสอนน้อยเรียนมาก เป็นผู้อำนวยความสะดวกคอยชี้แนะปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้เป็นแบบ Active learning ให้เชื่อมโยงกับบริบทของสังคม คิดหาวิธีแก้ปัญหาหรือพัฒนาโดยใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อสร้างความรู้และใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม (ไพฑูริย์ สีนลรัตน์, 2561)

วิธีการจัดการเรียนการสอนที่เป็นที่นิยมแพร่หลายในปัจจุบัน คือ การเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติและการนำเทคโนโลยีเข้ามาประยุกต์ใช้ด้วย ดังนั้นการนิเทศการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นกระบวนการร่วมมือทางวิชาการระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศ จะเป็นตัวช่วยหนึ่งในการกระตุ้นส่งเสริมสนับสนุน พัฒนาและช่วยเหลือครูให้เกิดการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนการสอนของตนเองให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด มีความทันยุคทันสมัยอยู่เสมอและสามารถตอบสนองนักเรียนในยุคใหม่ได้ นอกจากนั้นยังจะต้องส่งเสริมนักเรียนเกิดการเรียนด้านความรู้ ทักษะหรือกระบวนการ และคุณลักษณะหรือเจตคติจนผสมผสานกันออกมาเป็นสมรรถนะของนักเรียนและพัฒนานักเรียนอย่างเต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคลโดยยึดนักเรียนเป็นสำคัญ (สถาพร สมอุทัย, 2565)

การพัฒนากระบวนการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยใช้กระบวนการนิเทศซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546

มาตรา 33 กำหนดให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษา ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการ กระทรวงศึกษาธิการ และมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารและการจัดการศึกษา และพัฒนาสาระของหลักสูตรการศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน งานด้านวิชาการและจัดให้มีระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาร่วมกับสถานศึกษา และกำกับ ดูแล ติดตาม และ ประเมินผลสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและในเขตพื้นที่การศึกษา การนิเทศภายในจึงจำเป็นต้องพัฒนา กระบวนการทำงานของผู้บริหารสถานศึกษา หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายในฐานะผู้นิเทศ หากสถานศึกษามีระบบการนิเทศภายในที่เข้มแข็ง มีการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่องและสม่าเสมอ จนกลายเป็นวัฒนธรรมองค์กรอันจะส่งผลให้คุณภาพของสถานศึกษา ผลการเรียนรู้ของผู้เรียนพัฒนา เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น (ราชกิจจานุเบกษา, 2553)

กระบวนการในการแนะนำช่วยเหลือครูผู้สอนให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพคือการนิเทศการจัดการเรียนการสอน โดยพัฒนาให้ครูผู้สอนสามารถใช้นวัตกรรมทางการศึกษาเข้ามาช่วยในกระบวนการเรียนการสอนให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นเมื่อการเรียนการสอนมีการปรับเปลี่ยน การนิเทศการศึกษาจึงจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนด้วยเช่นกัน โดยในปัจจุบันเรียกกันว่ายุค “VUCA World” เป็นความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีและการติดต่อสื่อสารที่ไร้พรมแดนส่งผลให้เกิดวิทยาการและความรู้ใหม่ ๆ ขึ้นมากมาย มนุษย์ในยุคปัจจุบันจึงต้องมีความพร้อมในรับมือกับความผันผวนเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ และครูจะต้องปรับวิธีคิดเปลี่ยนการสอนปรับบทบาทจากเดิมที่ครูเป็นศูนย์กลางของความรู้ มาเป็นผู้อำนวยความสะดวก คอยชี้แนะเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเกิดองค์ความรู้ด้วยตนเอง สอนเนื้อหาน้อยลงให้นักเรียนศึกษาเรียนรู้มากขึ้น เนื่องจากเมื่อนักเรียนเป็นผู้รับฟังจากครูฝ่ายเดียว นักเรียนจะเกิดการเรียนรู้ที่น้อย แต่ถ้านักเรียนได้ปฏิบัติลงมือทำด้วยตนเองนักเรียนจะเกิดการเรียนรู้แบบคognitiver (ทิสนา แคมมณี, 2563)

นอกจากนี้การนิเทศในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว จึงต้องประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยสนับสนุนให้การนิเทศในขั้นตอนต่าง ๆ ให้เป็นไปอย่างเหมาะสม และทันต่อความต้องการของผู้รับการนิเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อสื่อสาร การให้คำปรึกษา การเสนอแนะแหล่งการเรียนรู้และการนิเทศออนไลน์ ซึ่งช่วยทำให้ผู้นิเทศสามารถติดตามพัฒนาการของผู้สอนได้อย่างสม่าเสมอและต่อเนื่อง กระบวนการนิเทศดังกล่าวข้างต้นจะ ช่วยพัฒนาทักษะการสะท้อนคิดการประสานความร่วมมือและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของผู้สอน อันจะนำไปสู่การพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ในยุคแห่งเทคโนโลยีได้อย่างมี

ประสิทธิภาพ ดังนั้นการนำแนวคิดกระบวนการสอนงานและการเป็นพี่เลี้ยง (Coaching and Mentoring) การพัฒนาบทเรียนร่วมกัน (Lesson Study) และการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) มาประยุกต์ใช้ในกระบวนการนิเทศ จึงช่วยพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอน อันจะส่งผลถึงการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนในยุคใหม่ให้สามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ณัฐชญาณ์ วัฒนสุข, 2563)

จากความสำคัญของการจัดการเรียนการสอนดังกล่าวข้างต้น เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษาและครู รวมทั้งนักศึกษาครุศาสตรมหาบัณฑิต และดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ได้นำหลักคิดไปสร้างนวัตกรรมจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้น และนำเสนอแนวคิดที่เป็นประโยชน์ไปใช้ในการปฏิบัติงานให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการปฏิบัติงานในอนาคต ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางการนิเทศการจัดการเรียนการสอนของในสถานศึกษาตามความคิดเห็นของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม เพื่อให้สะท้อนถึงความคิดเห็นภายในสถานศึกษาในฐานะครูผู้สอน และเพื่อพัฒนาความรู้ด้านการจัดการเรียนการสอนให้นักศึกษาได้วิเคราะห์ข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ในอนาคต สามารถนำไปพัฒนาตนเองในการเป็นผู้บริหารสถานศึกษาได้อย่างเต็มศักยภาพ อีกทั้งให้สถานศึกษานำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการนิเทศการจัดการเรียนการสอนของผู้บริหารสถานศึกษาให้มีระบบชัดเจน สู่การปฏิบัติจริง เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการนิเทศการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาตามความคิดเห็นของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
2. เพื่อศึกษาแนวทางการการนิเทศการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาตามความคิดเห็นของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบด้วย การศึกษาสภาพและแนวทางการนิเทศการจัดการเรียนการสอน ตามขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพการนิเทศการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาตามความคิดเห็นของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร คือ นักศึกษาครุศาสตรมหาบัณฑิต รุ่นที่ 24-26 จำนวน 90 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาครุศาสตรมหาบัณฑิต รุ่นที่ 24-26 จำนวน 73 คน ได้มาจากการกำหนดขนาดโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ เครจซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) และใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Stratified Random Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ขั้นตอนนี้ คือแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการนิเทศการจัดการเรียนการสอน มีลักษณะเป็นแบบสอบถามประมาณค่า 5 ระดับ ตามวิธีการของ ลิเคอร์ท (Likert) ประกอบไปด้วย 3 ด้าน ดังนี้ ด้านที่ 1 ด้านการสอนงานและระบบพี่เลี้ยง ด้านที่ 2 ด้านการพัฒนาบทเรียนร่วมกัน ด้านที่ 3 ด้านการเรียนรู้แบบผสมผสาน

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการศึกษาการนิเทศการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาตามความคิดเห็นของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม โดยมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและตรวจสอบเครื่องมือ ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1) ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการการนิเทศการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา

2) สร้างแบบสอบถามเป็นรายชื่อให้ครอบคลุมเกี่ยวกับการนิเทศการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา

3) นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นตามจุดมุ่งหมายและขอบเขตการวิจัยเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จำนวน 5 คน พิจารณาข้อความในแบบสอบถามเป็นข้อคำถามที่ตรงกับสิ่งที่ต้องการศึกษาถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหาเชิงทฤษฎีที่ได้ศึกษาวิเคราะห์และกำหนดไว้เป็นนิยามศัพท์เฉพาะ

4) นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ และนำไปวิเคราะห์ความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Objective Congruence : IOC) ตามเกณฑ์ของบุญชม ศรีสะอาด (2560) โดยคัดเลือกข้อคำถามที่

มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป โดยแบบสอบถามฉบับนี้มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80-1.00

5) นำแบบสอบถามที่แก้ไขปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับครูในสถานศึกษาที่ศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาและไม่ใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability)

6) นำแบบสอบถามมาวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น (Reliability) โดยการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) โดยจะต้องมีค่าความเชื่อมั่นไม่ต่ำกว่า 0.70 (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) โดยแบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นอยู่ในระดับ 0.908

7) นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความเชื่อมั่นแล้วไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดเพื่อนำผลมาวิเคราะห์ตามความมุ่งหมายและสมมติฐานการวิจัยต่อไป

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ผู้วิจัยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามถึงกลุ่มเป้าหมาย เพื่อขออนุญาตในการเก็บข้อมูล

3.2 ผู้วิจัยส่งและรับแบบสอบถามด้วยตนเอง และเก็บข้อมูลโดยใช้รูปแบบออนไลน์ (Google Forms) เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับกลุ่มข้อมูล ในการส่งแบบสอบถามคืน และแบบสอบถามบางส่วนผู้วิจัยเก็บรวบรวมด้วยตนเอง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติและทำการลงรหัสข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อการนิเทศการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา โดยวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยมีเกณฑ์การแปลความหมาย (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ดังนี้

4.51-5.00 หมายถึง การนิเทศการจัดการเรียนการสอนฯ อยู่ในระดับมากที่สุด

3.51-4.50 หมายถึง การนิเทศการจัดการเรียนการสอนฯ อยู่ในระดับมาก

2.51-3.50 หมายถึง การนิเทศการจัดการเรียนการสอนฯ อยู่ในระดับปานกลาง

1.51-2.50 หมายถึง การนิเทศการจัดการเรียนการสอนฯ อยู่ในระดับน้อย

0.51-1.50 หมายถึง การนิเทศการจัดการเรียนการสอนฯ อยู่ในระดับน้อยที่สุด

5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ตรงตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย ผู้วิจัยจึงใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ประกอบด้วย ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC : Index of item objective congruence) และค่าสัมประสิทธิ์ของแอลฟา (Alpha-

Coefficient) ของ Cronbach และสถิติพื้นฐาน ประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาแนวทางการนิเทศการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาตามความคิดเห็นของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ นักศึกษาระดับดุขุภีบัณฑิต ที่ศึกษาอยู่ในรุ่นที่ 1 และ 2 สาขาวิชาการบริหารการศึกษา จำนวน 10 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากการกำหนดคุณสมบัติ ดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา มีประสบการณ์ทำงานไม่ต่ำกว่า 15 ปี หรือปฏิบัติงานเป็นศึกษานิเทศก์ จำนวน 10 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างซึ่งเกี่ยวกับแนวทางการนิเทศการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาตามความคิดเห็นของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

2.2 ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์ที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการนิเทศการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา โดยมีขั้นตอน ดังนี้

2.2.1 ผู้วิจัยนำประเด็นที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 โดยเลือกประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยการนิเทศการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษาที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำที่สุดในแต่ละด้านมาสร้างประเด็นในการสัมภาษณ์

2.2.2 นำประเด็นในการสัมภาษณ์มากำหนดเป็นข้อคำถาม เกี่ยวกับแนวทางการนิเทศการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ผู้วิจัยทำหนังสือถึงกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 10 คน เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์

3.2 ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยโดยนัดหมายการสัมภาษณ์ระหว่างวันที่ 1-10 กุมภาพันธ์ 2568

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เกี่ยวกับข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพการนิเทศการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาตามความคิดเห็นของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการเรียนรู้แบบผสมผสาน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการสอนงานและระบบพี่เลี้ยง โดยเมื่อพิจารณารายด้าน มีรายละเอียดดังนี้

1.1 ด้านการสอนงานและระบบพี่เลี้ยงในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้บริหารสร้างความสัมพันธ์กับครูในการจัดการเรียนการสอน และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารมอบหมายให้ครูพี่เลี้ยงสอนงานแก่ครู

1.2 ด้านการพัฒนาบทเรียนร่วมกัน ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้บริหารกำหนดประเด็นพัฒนาบทเรียนจากสภาพปัญหาในห้องเรียน และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารนำผลสะท้อนการปฏิบัติงานของครูมาปรับปรุงแก้ไขบทเรียน

1.3 ด้านการเรียนรู้แบบผสมผสาน ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้บริหารสนับสนุนกระบวนการจัดการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารส่งเสริมการจัดการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้เหตุการณ์จริงหรือเหตุการณ์จำลอง

2. แนวทางการนิเทศการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาตามความคิดเห็นของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามโดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ปรากฏดังนี้

2.1 ด้านการสอนงานและระบบพี่เลี้ยง ผู้บริหารสถานศึกษาควรกำหนดบทบาทและหน้าที่ของครูพี่เลี้ยงอย่างชัดเจน มีการประเมินความสามารถและทักษะของครูนิเทศทั้งในด้านวิชาการและทักษะการจัดการเรียนการสอน จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ ให้ครูพี่เลี้ยงได้พัฒนาทักษะในการให้คำปรึกษา การสอนงาน และการประเมินผลอย่างเหมาะสม สร้างแรงจูงใจในการทำงานของครูพี่เลี้ยง แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และประสบการณ์ระหว่างกัน

2.2 ด้านการพัฒนาบทเรียนร่วมกัน ผู้บริหารสถานศึกษาควรประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างครู นักเรียน และบุคลากรภายในสถานศึกษา ด้วยกระบวนการ PLC จัดประชุมระดมความคิดเห็นเพื่อรับฟังความต้องการของทุกฝ่าย ถอดบทเรียนเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนา ส่งเสริมความร่วมมือและการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน วิเคราะห์ผลสะท้อนการปฏิบัติงาน การทดลองและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง สร้างระบบการบันทึกและรวบรวมข้อมูลสะท้อนการสอน สนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็น

2.3 ด้านการเรียนรู้แบบผสมผสาน ผู้บริหารสถานศึกษาควรใช้นวัตกรรมการสอน แพลตฟอร์มดิจิทัล ในการจัดการเรียนรู้เสมือนจริง และการนำเสนอผลงาน ให้ผู้เรียนสะท้อนการเรียนรู้ของตนเอง โดยให้ข้อเสนอแนะแก่ผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้รวมถึงจัดหาอุปกรณ์และเทคโนโลยีที่ทันสมัย ติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง สนับสนุนให้ครูศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองด้านการออกแบบการเรียนรู้แบบผสมผสาน พัฒนาทักษะครูในการใช้เทคโนโลยี สนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้นักเรียนสะท้อนความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลวิจัยเรื่องการศึกษานิเทศการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา ผู้วิจัยอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1. สภาพการนิเทศการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา ด้านการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด อาจเนื่องมาจากผู้บริหารให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนแบบผสมผสาน เพื่อการจัดการศึกษาที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญผ่านการจัดการเรียนรู้รูปแบบต่าง ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของนัฏพันธ์ ดิศจรรย์ (2565) ได้ศึกษา การพัฒนารูปแบบการนิเทศการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1 พบว่า จัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1 อยู่ในระดับมากที่สุด และสอดคล้องกับงานวิจัยของนัยนา ฉายวงศ์ (2560) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการนิเทศตามแนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสาน เพื่อเสริมสร้างความสามารถด้านการวิจัยในชั้นเรียนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 1 พบว่า ประเด็นรายชื่อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาให้การสนับสนุนกระบวนการจัดการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตสื่ออิเล็กทรอนิกส์ อาจเนื่องมาจาก ผู้บริหารสถานศึกษาได้มุ่งเน้นการเรียนการสอนแบบผสมผสานด้วยนวัตกรรมเทคโนโลยีการศึกษา เพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และการคิดวิเคราะห์ สอดคล้องกับงานวิจัยของลัดดาวลัย พัวพันวัฒนะ, เฉลิมชัย หาญกล้า และภัสสร เลาสวัสดิกุล (2565) ได้ศึกษาบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระบุรี พบว่า บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษามีความสำคัญมากในการส่งเสริมเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษา

2. แนวทางการนิเทศการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาตามความคิดเห็นของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามโดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ มีประเด็นสำคัญในการอภิปรายดังนี้

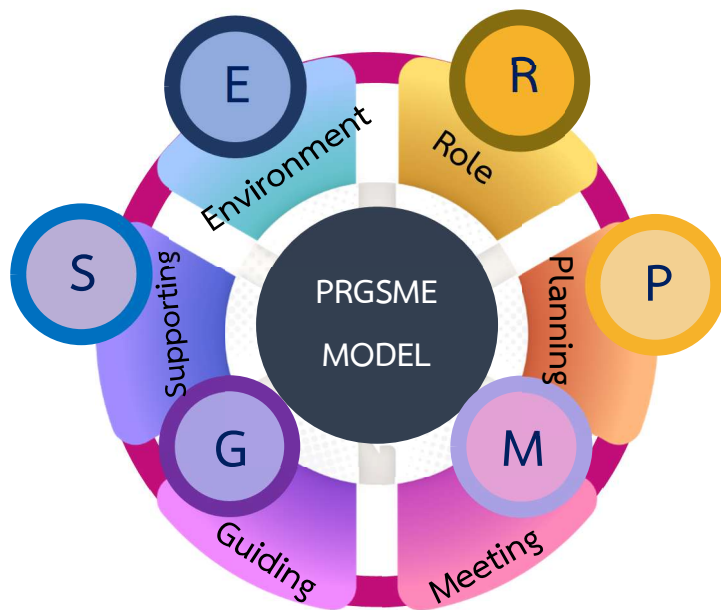
2.1 ด้านการสอนงานและระบบพี่เลี้ยง พบว่า ควรมีการมอบหมายให้ครูที่ผ่านการนิเทศเป็นครูพี่เลี้ยง กำหนดบทบาทและหน้าที่ของครูพี่เลี้ยงอย่างชัดเจน มีการประเมินความสามารถและทักษะของครูนิเทศทั้งในด้านวิชาการและทักษะการจัดการเรียนการสอน มอบหมายให้ครูพี่เลี้ยงสอนงานแก่ครูในสถานศึกษา มีการติดตาม ประเมินผล และนำผลการประเมินมาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง อาจเนื่องมาจากผู้บริหารและครูพี่เลี้ยงเป็นผู้มีประสบการณ์สามารถกำหนดแผนการพัฒนาทักษะและการประเมินการนิเทศการจัดการเรียนการสอนได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของวชิรา เครือคำอ้าย และชวลิต ขอดศิริ (2562) ได้ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการนิเทศโดยใช้กระบวนการชี้แนะและระบบพี่เลี้ยง เพื่อส่งเสริมศักยภาพการจัดการเรียนรู้ ในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ควรมีการร่วมกันกำหนดเป้าหมายในการจัดการเรียนรู้ และเปิดโอกาส ให้ผู้รับการนิเทศได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

2.2 ด้านการพัฒนาบทเรียนร่วมกัน พบว่าผู้บริหารสถานศึกษาควร ส่งเสริมการทำกิจกรรมร่วมกันภายในสถานศึกษา ประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างครู นักเรียน และบุคลากรภายในสถานศึกษา ด้วยกระบวนการ PLC จัดประชุมระดมความคิดเห็นเพื่อรับฟังความต้องการของทุกฝ่าย ถอดบทเรียนเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนา ควรประยุกต์วิธีการพัฒนาครู วิเคราะห์ผลสะท้อนการปฏิบัติงาน การทดลองและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ให้แนวทางด้านการวางแผนพัฒนาหลักสูตรวิธีสอน สื่อ การวัดผลประเมินผล การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น อาจเนื่องมาจาก ผู้บริหารและครูรู้ปัญหาและบริบทของโรงเรียน สามารถประยุกต์วิธีพัฒนาครูสอดคล้องกับบริบทการทำงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของสุวรรณี ยะหะกร (2563) ได้ศึกษาการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้โดยใช้การพัฒนาบทเรียนร่วมกันของครูภาษาไทยในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดนนทบุรี พบว่า การพัฒนาบทเรียนร่วมกันที่ควรมีผู้ร่วมทีมที่ดี มีเครื่องมือในการประเมินและสะท้อนผลการเรียนรู้ อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 ด้านการเรียนรู้แบบผสมผสาน พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรจัดการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้เหตุการณ์จริงหรือเหตุการณ์จำลอง ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยี ใช้นวัตกรรมการสอน แพลตฟอร์มดิจิทัล ในการจัดการเรียนรู้เสมือนจริง และควรเรียนรู้จากเหตุการณ์จริงหรือเหตุการณ์จำลอง สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ จัดหาอุปกรณ์และเทคโนโลยีที่ทันสมัย ติดตามและ

ประเมินผลอย่างต่อเนื่อง สนับสนุนพัฒนาทักษะครูในการใช้เทคโนโลยี อาจเนื่องมาจากผู้บริหารให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนแบบผสมผสาน เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีในยุคปัจจุบัน สอดคล้อง Allen. I. E. & Seaman. J. (2005) ได้อธิบายไว้ว่าการเรียนแบบผสมผสานเป็นการเรียนที่ผสมกันระหว่างการเรียนแบบเผชิญหน้าและการเรียนออนไลน์ มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ผสมผสานการจัดการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบ เปิดโอกาสให้นักเรียนสะท้อนความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 แนวทางการนิเทศการจัดการเรียนการสอน RPMGSE MODEL

จากภาพ 1 สรุปองค์ความรู้จากการศึกษาแนวทางการนิเทศการจัดการเรียนการสอน

P (Planning) = การวางแผนกลยุทธ์ กำหนดเป้าหมายแนวทางการนิเทศการจัดการเรียนการสอนที่ชัดเจนโดยการวิเคราะห์ SWOT

R (Role) = กำหนดบทบาทและหน้าที่ของครูที่เลี้ยงอย่างชัดเจนโดยการพิจารณาประสบการณ์

G (Guiding) = ให้แนวทางด้านการวางแผนพัฒนาหลักสูตร วิธีสอน สื่อ การวัดผล ประเมินผล โดยการวิเคราะห์หลักสูตร

S (Supporting) = ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยี ใช้นวัตกรรมการสอน แพลตฟอร์มดิจิทัล ในการจัดการเรียนรู้เสมือนจริง โดยการประเมินการสอนของครู

M (Meeting) = ประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างครู นักเรียน และบุคลากรภายในสถานศึกษาด้วยกระบวนการ PLC

E (Environment) = สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้รวมถึงจัดหาอุปกรณ์และเทคโนโลยีที่ทันสมัย โดยการจัดสรรงบประมาณอย่างเหมาะสม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

1. สถานศึกษาสามารถนำข้อมูลไปกำหนดแนวทางในการส่งเสริมในด้านการเรียนรู้แบบผสมผสาน เพื่อการจัดการศึกษาที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญผ่านการจัดการเรียนรู้รูปแบบที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา
2. สถานศึกษาสามารถนำข้อมูลไปวางแผนกำหนดประเด็นในการพัฒนาครูโดยการนิเทศ สร้างกระบวนการพัฒนาวิชาชีพ ส่งเสริมให้ครูวางแผนพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ การทำกิจกรรมร่วมกันอย่างเป็นกัลยาณมิตร
3. ผู้บริหารควรพัฒนาในด้านการสอนงานและระบบที่เลี้ยง โดยให้ผู้บริหารได้มีการขับเคลื่อนคุณภาพการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนด้วยการนิเทศการจัดการเรียนการสอนด้านการสอนงานและระบบที่เลี้ยง

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีนิเทศการจัดการเรียนการสอนโดยมอบหมายให้ครูพี่เลี้ยงสอนงานแก่ครู เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาครูอย่างสร้างสรรค์
2. ผู้บริหารควรนำผลสะท้อนการปฏิบัติงานของครูมาปรับปรุงแก้ไขบทเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยใช้นวัตกรรมการสอนที่เหมาะสมในแนวทางใหม่ ๆ อย่างหลากหลาย
3. ผู้บริหารควรส่งเสริมการจัดการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้เหตุการณ์จริงหรือเหตุการณ์จำลองเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนา ปรับปรุงอย่างมีประสิทธิภาพในแนวทางใหม่ ๆ
4. ผู้บริหารควรส่งเสริมในด้านการเรียนรู้แบบผสมผสาน เพื่อการจัดการศึกษาที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญผ่านการจัดการเรียนรู้รูปแบบต่าง ๆ

เอกสารอ้างอิง

- ทิตินา แชมมณี. (2563). *ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 24). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐชัญญา วัฒนสุข. (2563). *การนิเทศการศึกษายุคดิจิทัลเพื่อการพัฒนาครูมืออาชีพ*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นัฐพันธ์ ดิศจริญ. (2565). การพัฒนารูปแบบการนิเทศการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ เขต 1. *วารสารศิลปการจัดการ*, 6(2), 812-822.
- นัยนา ฉายวงศ์. (2560). *การพัฒนารูปแบบการนิเทศตามแนวความคิดการเรียนรู้แบบผสมผสานเพื่อเสริมสร้างความสามารถด้านการวิจัยในชั้นเรียนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ราชการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เขต 1*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาวิจัย หลักสูตรและการสอน). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ : สุริยาสาน.
- พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 (2553, 22 กรกฎาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 127 ตอนที่ 45 ก, หน้า 4-6.
- ไพฑูรย์ สีนลารัตน์. (2561). *การศึกษาเชิงสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ลัดดาวลัย พัวพันวัฒน์, เฉลิมชัย หาญกล้า และภักดิ์ยศกร เลาสวัสดิกุล. (2565). บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระบุรี. *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 13(1), 113-130.
- วชิรา เครือคำอ้าย และชวลิต ขอดศิริ. (2562). การพัฒนารูปแบบการนิเทศโดยใช้กระบวนการชี้แนะและระบบพี่เลี้ยงเพื่อส่งเสริมศักยภาพการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารสมาคมนักวิจัย*, 24(1), 121-135.
- สถาพร สมอุทัย. (2565). การนิเทศการศึกษานึ่งตัวช่วยในการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 5(3), 275-287.

- สุวรรณณี ยะหะกร. (2563). การพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้โดยใช้การพัฒนาบทเรียนร่วมกันของครูภาษาไทยในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดนนทบุรี. *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 7(2), 89-106.
- Allen. I. E. & Seaman. J. (2005). *Growing by Degrees, Online education in the United States, The Sloan Consortium*. Retrieved from <https://eric.ed.gov/?id=ED530063>
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607–610.